

La recepció de Georges Valois a Catalunya. Aproximació a les influències i interpretacions d'un referent oblidat (1918-1928)

Joan Pubill Brugués

joan.pubill@e-campus.uab.cat

Universitat Autònoma de Barcelona

Facultat de Filosofia i Lletres

Campus Bellaterra

08193 Cerdanyola del Vallès (Barcelona)

RESUM: A través de l'anàlisi de la recepció de les seves idees en quatre cultures polítiques (maurisme, catalanisme noucentista, catolicisme social i catalanisme progressista), l'article que presentem pretén examinar l'impacte del pensament de Georges Valois a Catalunya. L'opció sindicocorporativa que desenvolupà després de l'experiència a la trinxera va ser rebuda amb entusiasme per uns sectors conservadors i contrarevolucionaris que cercaven una solució al pistolerisme i a l'anquilosament polític de la Restauració. Per contra, els nacionalistes d'esquerra es mostraren contraris a qualsevol idea que provingués de l'extrema dreta francesa, ja fos com a membre de l'Action Française o com a dirigent del feixisme francès.

PARAULES CLAU: Georges Valois, pistolerisme, corporativisme, catalanisme, Action Française, feixisme.

Catalonia's reception of Georges Valois. An approach to the influences and interpretations of a forgotten authority (1918-1928)

ABSTRACT: Through an analysis of the reception of his ideas in four political cultures (Maurism, Noucentista Catalanism, Social Catholicism, and Leftist Catalanism), the aim of this article is to examine the influence of Georges Valois' thought in Catalonia. The syndicalist-corporatist views he developed after his experience in the trenches was welcomed by conservatives and counter-revolutionaries, who sought a solution to the gunman-

ism and political stagnation of the Restoration. On the other hand, leftist nationalists opposed any idea spread by the French far-right, either by members of Action Française or the leaders of French fascism.

KEY WORDS: Georges Valois, gunmanism, corporatism, Catalanism, Action Française, fascism.

Breu perfil introductorí

El nom d'Alfred-Georges Gressent (1878-1945), més conegut pel nom de ploma de Georges Valois, solleva sentiments contradictoris en la memòria a causa de la tortuositat de la seves vivències. Republicà oportunista de jovecell per emulació del seu aviastre, anarquista en l'adolescència, posteriorment nacionalista integral per repudi a la conclusió de l'afer Dreyfus, feixista després de veure com l'Action Française (AF) es convertia en una lliga benpensant, comunista revolucionari i *résistant* mort al camp de concentració de Bergen-Belsen, el seu itinerari, d'una coherència vital més compacta del que es pot desprendre del seu vaivé, va transcórrer per tots els grans esdeveniments i va participar de les grans tendències culturals i intel·lectuals que predominaren des del tombant de segle fins al desenllaç de la Segona Guerra Mundial.¹

Valois, que hauria d'ocupar un setial privilegiat en la història de la França contemporània, si no en la història europea, resta encara, com molt encertadament va descriure'l Jean-Claude Drouin, com

1 Sobre les aproximacions que ressegueixen l'itinerari del personatge, vegeu: Yves GUCHET, *Georges Valois. L'Action française, le Faisceau, la République syndicale*, París, L'Harmattan, 2001 [1975]; Allen DOUGLAS, *From fascism to libertarian communism. Georges Valois against the Third Republic*, Berkeley, University of California Press, 1992; Joan PUBILL BRUGUÉS, «Georges Valois o la in-coherencia de un in-conformista. Un viraje hacia el fascismo (1880-1925)», *Historia y política: Ideas, procesos y movimientos sociales*, núm. 38, 2017, pp. 195-228.

un personatge «plutôt méconnu».² Una de les darreres aproximacions que s'han proposat rescabalar la dimensió històrica de qui va ser, durant dues dècades, un dels campions de la contrarevolució francesa, tant pel nombre d'iniciatives com per l'originalitat de les propostes, ha anat enfocada a tractar la difusió de les seves idees. Com va subratllar Olivier Dard, impulsor del col·loqui que va tenir lloc a la Maison des Sciences de l'Homme de l'Université Paul Verlaine-Metz el 18-19 de febrer de 2010 amb el títol *Georges Valois. Profiles et réceptions*, l'objectiu no era sinó «défricher des sphères complètement inexplorées de la réception et de l'influence de Valois», és a dir, «sa relation à l'étranger».³ En aquesta mateixa línia s'ha d'incardinar la recerca present, la qual pretén posar en valor la relació que s'establí entre el pensament de Georges Valois i diverses sensibilitats polítiques de la intel·lectualitat catalana, una reciprocitat que permet reflexionar sobre la circulació d'idees en un context europeu d'angoixes i preocupacions compartides.

Catalunya i Georges Valois. Una connexió substancial

Per a un parisenc com Georges Valois, Catalunya no era un paratge aliè, una contrada ignota. Com a membre de l'AF, era coneixedor de la simpatia que alguns companys d'armes com Léon Daudet professaven per una terra que «a le sentiment de sa valeur, de son activité formidable et aussi, de l'importance de son rôle dans le paiement des impôts du royaume» i uns trets culturals propis, «sa langue, aussi

2 Jean-Claude DROUIN, «Georges Valois et les *Cahiers des États Généraux*», dins G. MERLIO (dir.), *Ni gauche ni droite. Les chassés-croisés idéologiques des intellectuels français et allemands dans l'Entre-deux-guerres*, Pessac, Maison des Sciences de l'Homme d'Aquitaine, 1995, p. 103.

3 Olivier DARD, «Introduction», dins O. Dard, (ed.), *Georges Valois, itinéraire et réception*, Peter Lang, 2011, pp. 8-10.

riche, ancienne et noble que le Castillan, ses poètes, ses auteurs dramatiques, ses coutumes, ses légendes et ses armes», amb què «prétend l'indépendance économique».⁴ De fet, Catalunya ocupa, de manera velada, un lloc simbòlic i axial en el seu itinerari que, tot i que és molt probablement involuntari, no es pot negligir.

La primera topada amb Catalunya es produeix quan, aleshores militant reialista, va escriure *L'affaire Ferrer en France* (1909) durant la indignació que sacsejà l'opinió pública arran de l'execució de Francesc Ferrer i Guàrdia. La rellevància del pamflet no és menor, ja que constitueix la primera anàlisi social de l'autor en la línia dogmàtica del maurrassisme. Segons el relat que ofereix, «la direction profonde des émeutes de Barcelone et de la campagne ferreriste» es vinculaven a la infiltració judeomaçònica, la qual tenia com a objectiu «de réaliser le programme de destruction» de la influència catòlica i de l'organització obrera. El retrat que fa l'economista de Catalunya és el d'una regió industrial, puixant. A causa, però, dels processos de modernització, que «c'est par la Catalogne, ouverte sur la Méditerranée trafiquante, que la pénétration s'est effectué, et l'envahissement se poursuit à l'intérieur de l'Espagne, où les étrangers exploitent les régions minières».⁵

La coneixença de Catalunya i de les seves dinàmiques socials no es limitaren a la meditació teòrica ni a la concepció doctrinal. L'estiu del 1925, Valois, que estiujava a Sent Gaudenç, una petita localitat occitana de l'Alta Garona, va travessar els Pirineus acompanyat d'Auguste Cazeneuve i el seu gendre per dirigir-se a Salardú, a la Vall d'Aran. Un viatge sens dubte anodí, però que emmarca un episodi la importància del qual no només fou capital en el pervenir de la seva trajectòria, sinó que afectà la història de la política francesa. Com explicà el 1928, «c'est là que, sùr ma proposition, la fondation et le

4 LÉON DAUDET, «En Espagne», *L'Action française*, 22 de setembre de 1911, p. 1.

5 Georges VALOIS, *L'affaire Ferrer en France* (1909), en *Histoire et philosophie sociales*, París, Nouvelle Librairie Nationale, 1924 pp. 246-247.

lancement du fascisme en France furent définitivement décidés». ⁶ A Catalunya, Valois va decidir allunyar-se de la lliga reialista i erigir-se en dirigent de la primera organització feixista francesa. La relació de Georges Valois amb Catalunya no és, doncs, impostada en absolut.

La conjuntura de la recepció. Georges Valois, un far a partir de la Gran Guerra

L'ascendent de Georges Valois a Catalunya es fa palpable just en el moment en què la seva rellevància és reconeguda a França. En les seves memòries sobre l'etapa de *ligueur*, Louis Dimier palesà que «il parlait avec un succès énorme, et j'ai vu des Chouans se lever dans nos congrès pour lui dire que les ligueurs d'Action Française le regardaient comme leur maître à l'égal de Maurras». ⁷ Es tractà, doncs, d'una projecció transfronterera d'un reconeixement consensuat que va arribar-li en l'etapa de maduresa. Si bé la seva producció intel·lectual antecedeix en escriure el període bèl·lic, amb el planteig monarquicosindicalista que, esbossat en *La révolution sociale ou le roi* (1907) i propagat a través de l'enquesta *La Monarchie et la classe ouvrière* (1909), va culminar en la fundació del Cercle Proudhon (1911-1914), ⁸ la reconeixença com a cervell indispensable de l'Action Française va produir-se durant la Gran Guerra. Aquest reconeixement s'aprecia clarament en les cartes

⁶ Georges VALOIS, *L'Homme contre l'argent. Souvenirs de dix ans, 1918-1928*, París, Nouvelle Librairie Nationale, 1928, p. 164.

⁷ Louis DIMIER, *Vingt ans d'Action Française*, Nouvelle Librairie Nationale: París, 1926, p. 224.

⁸ Sobre el Cercle Proudhon, vegeu: Zeev STERNHELL, *La Droite révolutionnaire, 1885-1914: Les origines françaises du fascisme*, París, Gallimard, 1997 [1978], pp. 528-540; Georges NAVET, «Le Cercle Proudhon (1911-1914). Entre le syndicalisme révolutionnaire et l'Action française», *Mil neuf cent*, núm. 10, 1992, pp. 46-63 i Géraud POUMARÈDE, «Le Cercle Proudhon ou l'impossible synthèse», *Mil neuf cent*, núm. 12, 1994, pp. 51-86.

dels simpatitzants al diari. Els lectors no escatimaven elogis a l'editor, que formava part del quatriumvirat doctrinal de la lliga, juntament amb Charles Maurras, Léon Daudet i Jacques Bainville.⁹

Aleshores, Valois era un heroi condecorat per les seves gestes en el camp de batalla i l'home fort de l'editorial de la lliga reialista, la Nouvelle Librairie Nationale. Valois va fer-se càrrec de l'editorial el 1912, després que Jean Rivain, que la impulsà i coordinà el 1906, caigués en desgràcia.¹⁰ L'economista autodidacta, editor de professió, va saber reconduir la situació amb solvència.¹¹ Aquest doble vessant, de patriota i d'home d'idees, tan ben valorat pels sectors nacionalistes antiliberals de França, fou també ben conegut a l'altra banda de la frontera pirenaica. No en va, J.-V. Foix va presentar-lo «heroic en la guerra i en la ploma, continuant la direcció de les edicions de la “Nouvelle Librairie Nationale”».¹²

Com a membre representatiu de l'AF, la coneixença del pensament i l'obra de Georges Valois és indèstriable de l'atracció que exercí la doctrina maurrassiana en la joventut intel·lectual.¹³ Amb tot, el seu ascendent no fou ni indirecte ni accidental, ans al contrari: gau-

9 «Propagande! Propagande! Les amis de l'Action française», *L'Action française*, 23 de juny de 1926, p. 3.

10 Laurent JOLY, «La *Revue critique des idées et des livres*. Première dissidence d'Action française ou première génération intellectuelle de «maurrassiens» indépendants? (avril 1908-février 1914)», dins O. DARD, M. LEYMARIE i N. McWILLIAM (eds.), *Le maurrassisme et la culture. L'Action française: Culture, société, politique (III)*, Presses Universitaires du Septentrion: Villeneuve d'Ascq, 2010, pp. 59-60.

11 «5e Congrès d'Action Française. Séance du matin. Rapport de Georges Valois», *L'Action française*, 28 de novembre de 1912, p. 2.

12 J.-V. F., «Les Revistes. El moviment intel·lectual a França i a Itàlia», *La Revista*, núm. 64, 16 de maig de 1918, p. 175.

13 Una visió general a Albert MANENT, «Notes sobre la recepció de Charles Maurras a Catalunya», dins X. PLA (ed.), *Maurras a Catalunya: elements per a un debat*, Barcelona, Quaderns Crema, 2012, pp. 28-54. Més detallat és l'estudi de Pedro Carlos GONZÁLEZ CUEVAS, «Charles Maurras en Cataluña», *Boletín de la Real Academia de la Historia*, vol. 195, núm. 2, 1998, pp. 309-362.

dia d'un nom propi i d'una reputació autònoma. L'Ateneu Barcelonès disposava d'algunes de les seves obres més importants del període, com ara *L'Économie nouvelle* (1919) o *Intelligence et Production* (1922), escrita a quatre mans amb Georges Coquelle.¹⁴ Sota el nom de Biblioteca de Estudios Sociales, *La Vanguardia* va donar a conèixer una col·lecció «de autores de la generación que, según la expresión de Georges Valois, había sido la generación de la anarquía y es hoy la del orden».¹⁵ Per Antonio Goicoechea, era «un escritor distinguido».¹⁶ Un parer compartit per Josep Maria Gich, que el descriví com un «il·lustre escriptor».¹⁷ Segons Josep Maria Junoy, era un «escriptor remarkable», «uno de los más temibles y eficaces revolucionarios de la Contra-Revolución francesa actual».¹⁸ Joan Estelrich presentà *L'Économie Nouvelle* com un llibre «preciós com a crítica i síntesi».¹⁹ Josep Pla el tenia com una autoritat a l'hora d'analitzar els fluxos monetaris de l'Europa postbèlica.²⁰ De fet, se'l valorava com

14 «Biblioteca. Entrada de llibres d'1 octubre a 31 març 1920. Adquisicions», *Butlletí de l'Ateneu barcelonès*, núm. 20-21, 1 d'octubre de 1919, p. 185; «Biblioteca. Entrada de llibres durant el trimestre octubre-desembre 1920. Adquisicions», *Butlletí de l'Ateneu barcelonès*, núm. 24, 1 d'octubre de 1920, p. 257.

15 «Bibliografía. La "Biblioteca de Estudios Sociales"», *La Vanguardia*, 28 de febrer de 1922, p. 20. La col·lecció havia estat proposada i finançada per la Federació Patronal. Només se'n publicaren tres volums, entre els quals no hi havia l'anunciada traducció de Georges Valois, *La economía nueva*, a càrrec de Fernando Benet. A Josep CARRERES i PERA, *José María Capdevila. Ideari i poètica*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003, p. 30.

16 Antonio GOICOCHEA, *La crisis del constitucionalismo moderno*, Madrid, Editorial Voluntad, 1925, p. 29.

17 J. M. GICH, «Idees i fets. Europa i l'esperit francès», *La Catalunya social*, núm. 44, 25 de febrer de 1922, p. 8.

18 José María JUNOY, «De la vida y de los libros. Georges Valois. A la memoria de Joseph Boissier», *La Publicidad*, 12 de gener de 1922, p. 1.

19 Joan ESTELRICH, «Per la llibertat de l'esperit i la cultura nacional», *La Revista*, núm. 114, 16 de juny de 1920, 155-160, p. 159.

20 Josep PLA, «El problema dels canvis. Les reparacions», *La Veu de Catalunya*, 18 d'abril de 1922, p. 9.

el «gran financer que tan bé sap unir l'economia amb la política».²¹ Els tradicionalistes se serviren a bastament de les anàlisis del «cèlebre economista francès» sobre la revolució bolxevic per fustigar el comunisme.²²

Els sectors ideològics antagònics a la doctrina del nacionalisme integral també li reconeixien la vàlua. En comentar la vida intel·lectual francesa dels anys 1920, Carles Soldevila el situava com una autoritat en l'espai contrarevolucionari. «Els legitimistes», precisà, «tenen Charles Maurras, Georges Valois, Jacques Bainville, Henri Massis».²³ Fins i tot fora de la lliga, ja com a líder del *Faisceau*, l'equip de la Unió Socialista de Catalunya el definí com «el doctrinari i definidor de la nova política» feixista.²⁴ Amb tot, hi havia matisos. Si bé acceptaven que «les obres doctrinals i tècniques de Georges Valois han tingut molt d'èxit a França i a fora de França», els homes de *La Publicitat* «sempre hem cregut que Valois és un home de talent, però també ens ha semblat sempre que l'èxit teòric de les seves doctrines ha estat molt superior a la veritable vàlua d'aquestes».²⁵ A vegades, el seu pes a la lliga realista, en tant que membre dels comitès directors, podia ser emprat per escarnir-lo. Després de l'ensulsiada de l'AF a les eleccions legislatives del 1924 —en què l'excombatent, a contracor, va participar—, *La Campana de Gràcia* va celebrar que, «derrotat en Lleó (sic) Daudet, derrotat en Georges Valois, derrotat en Maurice Pujo, derrotat en Màxim Real del Sort (sic)», «tots els doctrinaris, tots els economistes, tots els

21 X. KÜHNEL i PORTA, «Recerques sobre la naturalesa de les monedes», *Vida lleidatana*, núm. 10, 15 de setembre de 1926, p. 157.

22 «Resultados de la revolución rusa desde el punto de vista obrero», *La Cruz*, 30 de març de 1927, p. 1.

23 Carles SOLDEVILA, «Full de dietari. La unanimitat intel·lectual», *La Publicitat*, 13 de juny de 1924, p. 1.

24 «Els comentaris. Camises blaves», *Justícia Social*, 26 de desembre de 1926, p. 2.

25 «Camises blaves», *La Publicitat*, 1 de desembre de 1925, p. 1.

panfletaires (sic), tots els màrtirs de la casa reialista han estat vençuts, ridículament vençuts».²⁶

L'acolliment de les idees de Valois s'explica bonament pel context històric: una conjuntura de tensió en què les esperances reformistes en l'àmbit polític dels primers anys de bonança de la Gran Guerra degeneraren en un conflicte social agre.²⁷ En el front, l'editor va arribar a la conclusió que la «collaboration permanente, régulière, organisée, que l'État peut résoudre tous les problèmes économiques de la guerre et de l'après-guerre».²⁸ Una reflexió que entroncà amb els neguits d'una patronal catalana sacsejada pel desgavell de la guerra de classe i l'estancament polític que esclatà amb virulència el 1917.²⁹ La Confédération de l'Intelligence et de la Production Française (CIPF) que impulsà el març del 1920 amb l'objectiu de confeccionar un «véritable parlement, émanation des professions et des régions»,³⁰ oferiria una resposta a uns desajustos socioeconòmics que trobaven en Catalunya un escenari privilegiat, com s'observa en els nombrosos ecos que es troben en la solució que Antonio Rato i Sastrón proposà l'any següent en parlar d'una «representación profesional propiamente dicha condensada en una Cámara compuesta de delegados de las diferentes ramas de la actividad social y económica del país».³¹ En

26 Paradox, «Crònica. La desfeta monàrquica», *La Campana de Gràcia*, 17 de maig de 1924, p. 1.

27 Angel SMITH, «Cataluña y la Gran Guerra: de la reforma democrática al conflicto social», *Hispania Nova*, núm. 15, 2017, pp. 472-499.

28 Georges VALOIS, «L'Économie nouvelle. Confédération de l'Intelligence et de la Production Française. Programme d'action économique immédiat», *L'Action française*, 22 de març de 1920, p. 4.

29 Eduardo GONZÁLEZ CALLEJA i Francisco SÁNCHEZ PÉREZ, «Epílogo. Tiempo de frustraciones y divisiones. Las secuelas de una crisis», dins E. GONZÁLEZ CALLEJA (coord.), *Anatomía de una crisis. 1917 y los españoles*, Madrid, Alianza Editorial, 2017, pp. 339-362.

30 Georges VALOIS, *Le cheval de Troie: réflexions sur la philosophie et sur la conduite de la guerre*, París, Nouvelle Librairie Nationale, 1918, p. 253.

31 A. RATO, «El Parlamento del Trabajo», *Producción. Publicación de la Federación Patronal de Cataluña*, núm. 3, agost del 1921.

definitiva, l'encontre d'idees es produí en la conjuntura neocorporativista que s'obrí després de la Gran Guerra,³² de cerques de noves formes de cohesió social que permetessin l'enfortiment dels llaços nacionals i previnguessin tant esclats subversius com el bolxevic i el desmembrament de l'Estat nació.

El maurisme i la regeneració espanyolista

Malgrat que l'abast del maurisme fou reduït a Catalunya,³³ l'acollida de les idees del contrarevolucionari francès quallaren en una tradició conservadora en auge i en plena recerca d'un *ethos* antimodern que els diferenciés de la soca liberal. Una de les referències primerenques del seu pensament en les files mauristes es troba en l'obra de José Calvo Sotelo. En *El proletariado ante el socialismo y el maurismo* (1915), el jove adepte d'Antonio Maura va brandar l'exemplaritat del Cercle Proudhon, cruïlla «entre el conservadurismo tradicionalista y ese sindicalismo innovador, que aun partiendo de contrarios puntos de arranque, ¡alcanzan el mismo final!». ³⁴ La coneixença pel grup fundat per Georges Valois empeltava amb la naturalesa bifront que aquests elements «radicals» del maurisme imputaven al seu moviment. ³⁵ Un grup antiliberal que clamava que «en todas las revoluciones intentadas en el siglo XIX se había hecho falsa ruta», però que advocava per

32 Matteo PASETTI, *L'Europa corporativa. Una storia transnazionale tra le due guerre mondiali*, Bolonya, Bolonia University Press, 2016.

33 Ossorio era conscient que la seva obra suscitava recels entre els conservadors catalans. María Jesús GONZÁLEZ HERNÁNDEZ, *Ciudadanía y acción: el conservadurismo maurista, 1907-1923*, Madrid, Siglo XXI Editores, 1990, p. 13.

34 José CALVO SOTELO, *El proletariado ante el socialismo y el maurismo*, Madrid, Imp. Juan Pérez Torres, 1915, p. 39.

35 Sobre el moviment, vegeu: María Jesús GONZÁLEZ HERNÁNDEZ, *Ciudadanía...*, pp. 95-110.

subvertir el règim: «la revolución que es forzoso intentar es incomparablemente más honda y más trascendental».³⁶ «Frente a la democracia novelera», va suggerir Calvo Sotelo, «pongamos este otro concepto de la democracia conservadora, que a todos quiere igualar en la prestación de la ciudadanía activa sin arrancar a nadie del puesto que a cada uno han señalado sus condiciones naturales».³⁷

La cerca implicava un replantejament de l'autoritat i, en aquestes coordenades, és on va entrar en escena «un hermoso libro, *L'Homme qui vient*».³⁸ Les nocions de la «filosofia de l'autoritat» arrelaren en Antonio Goicoechea, molt probablement el maurista que més profundament va conèixer el pensament del nacionalista integral. Exponent del procés de desliberalització que afectà la cultura política conservadora i que menà, a través d'un nacionalisme exacerbat que comprenia el cos nacional des d'una vessant totalitzadora que rebutjava el règim polític,³⁹ Goicoechea trobà en el corpus doctrinal de Valois, entre altres pensadors francesos que promouien «la conversión hacia la derecha», una font intel·lectual on sadollar-se.⁴⁰ Enemic resolut d'una representació proporcional que convertia la sobirania nacional en un «sistema métrico decimal»,⁴¹ els seus plans contra «el Gobierno de los peores», contra una institució parlamentària que no era més que «un absolutismo disfrazado, una oligarquía que explota el poder público en su provecho»,⁴² evocaven les

36 Antonio GOICOECHEA, «El maurismo y la democracia conservadora», *Hacia la...*, p. 190.

37 José CALVO SOTELO, *El proletariado...*, 1915, p. 33.

38 Antonio GOICOECHEA, *La crisis...*, p. 29.

39 Joan PUBILL BRUGUÉS, «Antonio Goicoechea: De la desliberalización a la sublevación Trayectoria intelectual de un derechista en la crisis de la modernidad (1898-1936)», *Revista Universitaria de Historia Militar*, vol. 7, núm. 13, 2018, pp. 233-256.

40 Antonio GOICOECHEA, *La crisis...*, p. 38.

41 Antonio GOICOECHEA, «Liberalismo y maurismo», *Hacia la democracia conservadora (artículos y discursos)*, Madrid, Talleres Tipográficos «Stampa», 1914, p. 176.

42 Antonio GOICOECHEA, «Liberalismo y maurismo», *Hacia la...*, p. 176.

diatribes amargues contra el sistema dominat per mediocres i governat per paràsits que Valois havia condemnat fervorosament a *L'Homme qui vient* (1906).⁴³

A diferència del que se sol assenyalar, no fou Eduard Aunós⁴⁴ sinó Antonio Goicoechea, l'espill en què es reflectiren les tesis neo-corporativistes de Valois. Malgrat que no va participar en la conflagració, les conclusions del diputat sobre les dinàmiques socials eren les mateixes que les de l'autor de *Le cheval de Troie* (1918): que «la vida en las trincheras creó entre los hombres lazos de hermandad. Y, sin embargo, la guerra ha creado una organización económica que es lo más aristocrático y lo menos igualitario que haya existido jamás».⁴⁵ Fent seu el raonament que les classes socials eren un mite que no es fonamentaven sobre cap base empírica,⁴⁶ Goicoechea va plantejar un «gobierno técnico» que posés fi al desgavell parlamentari.⁴⁷ La diagnosi sobre «la representació actual», «fundada sobre la división en partidos, y de ahí la imposibilidad de establecer entre los ciudadanos una unión durable», era calcada a la de l'excombatent.

43 Georges VALOIS, *L'Homme qui vient: philosophie de l'autorité*, París, Nouvelle Librairie Nationale, p. 90.

44 Miguel Ángel PERFECTO, «La réception de Georges Valois en Espagne. La droite radicale espagnole et la pensée antilibérale française durant le premier tiers du XXe siècle», dins O. DARD (ed.), *Georges Valois, itinéraire et réception*, Peter Lang, 2011, pp. 139-183.

45 Antonio GOICOECHEA, «La solidaridad internacional para el cumplimiento del deber social. Papel del Pontificado y de España en la realización de esta obra», *Política de derechas*, Madrid, Núñez de Balboa, 1922, p. 186.

46 Antonio GOICOECHEA, *El problema de las limitaciones de la soberanía en el derecho público contemporáneo*, Madrid, Blass, 1923, p. 175.

47 Antonio GOICOECHEA, «¿Partido católico?», *Política...*, p. 22. El criteri tècnic i meritocràtic es va concebre per posar fi a la volubilitat i el sectarisme que s'atribuïa al parlamentari i constituïa la base de les utopies contrarevolucionàries del segle XX. Joan PUBILL BRUGUÉS, «El "hombre nuevo" fascista frente a la vieja política. Crítica a la corrupción liberal-parlamentaria y génesis de la tecnocracia», B. DE RIQUER, J. LL. PÉREZ FRANCESCH, G. RUBÍ, Ll. F. TOLEDANO i O. LUJÁN (dirs.), *La corrupción política en la España contemporánea*, Madrid, Marcial Pons, 2019, pp. 615-628.

L'única manera de salvar el cos nacional de l'anarquia revolucionària i de les demandes federalistes passava per eliminar la partitocràcia, aquella «manifestación de opiniones» que impedièn que s'escoltesin «los intereses permanentes del país».⁴⁸ L'alternativa era un «sistema de la especialidad» regional, una proposta «netamente realista» contra el centralisme i el federalisme, que garantís «una unión indestructible de regiones indestructibles».⁴⁹ En aquest aspecte, és difícil negar la reciprocitat que s'establí amb la proposta sindicocorporativa de la CIPF, un organisme que ambicionava superar la pugna de classes en base a «la formation par groupes économiques et régionaux qui l'emportera, selon les indications de la nécessité».⁵⁰

Durant la dictadura de Primo de Rivera, els vincles intel·lectuals s'estrenyeren. En un marc propici d'assaig de «modernització autoritària»,⁵¹ Goicoechea va trobar en l'exposició de *La Révolution nationale* (1924) «la solución definitiva a la restauración nacional del Estado».⁵² L'experiència que s'havia iniciat a Itàlia i que Valois intentava reconduir segons l'esperit francès, s'observà com la solució al «inconveniente fundamental de la gobernación actual del Estado» que havia apuntat prèviament, en els anys de plena bancarrota del sistema restauracionista, i el qual no era altre que una identitat nacional dèbil, ja que «en su desarrollo está ausente España, objetiva y subjetivamente».⁵³ La teorització de «l'Estat nacional», expressió d'una revolució antiliberal que havia de revifar les essències nacio-

48 Antonio GOICOECHEA, *El problema...*, p. 185.

49 Antonio GOICOECHEA, «El proyecto de estatuto regional y las aspiraciones a la autonomía», *Política...*, pp. 55-120.

50 Georges VALOIS, «La vie économique et sociale. La nouvelle organisation économique de la France», *La Revue Universelle*, 15 de juliol de 1920, 233-238, p. 238.

51 Eduardo GONZÁLEZ CALLEJA, *La España de Primo de Rivera. La modernización reaccionaria, 1923-1930*, Madrid, Alianza, 2005.

52 Antonio GOICOECHEA, *La crisis...*, p. 155.

53 Antonio GOICOECHEA, «La labor administrativa y sus supuestos éticos y jurídicos», *Conferencias y discursos varios*, Madrid, Juan Pérez Torres, 1917, p. 104.

nals,⁵⁴ proveïa d'un model a un doctrinari que des del 1917 advocava per realçar, sense vergonya ni mesquinesa, «la personalidad nacional» com a «condición para que exista economía nacional».⁵⁵ En aquest sentit, com el fundador del *Faisceau*, el contrarevolucionari espanyol considerava que la tradició era el camí «para cualquier avance y para la consolidación del progreso».⁵⁶

El catalanisme conservador. Refundar l'ordre, bastir la nació

En el marc d'inquietud cultural dels primers decennis del nou-cents, els catalanistes benpensants, enemics de qualsevol espurna revolucionària, però d'un inconformisme polític evident respecte del model anquilosat de la Restauració,⁵⁷ trobaren en les propostes que Georges Valois desenvolupava aleshores una reciprocitat d'inquietuds. De fet, la recepció per part dels noucentistes és coetània al mateix planteig sindicocorporatiu. El juny del 1918 es publicà una traducció de *L'Économie nouvelle* sota el títol «L'error marxista». En el text en qüestió, Valois exposava l'existència d'una tercera via proudhoniana entre l'engany socialista i el desordre liberal.⁵⁸ El que interessava de l'anàlisi del nacionalista integral era la

54 Era concebut com «la négation de toute la philosophie politique, économique et sociale du XIXe siècle». Georges VALOIS, «Introduction. À tous les artisans de la victoire, chefs et soldats, Salut!» (Montréjeau, 5-11 de setembre de 1924), *La Révolution nationale*, París, Nouvelle Librairie Nationale, 1924, pp. 50-51.

55 Antonio GOICOECHEA, «El concepto de la economía nacional», *Conferencias...*, p. 145.

56 Antonio GOICOECHEA, *El estado social de Barcelona*, Madrid, Imprenta Clásica Española, 1920, p. 4.

57 Maria Gemma RUBÍ CASALS, «Modernizando desde abajo. La reconversión del caciquismo y la política de masas en las ciudades catalanas (1901-1923)», *Cuadernos de Historia Contemporánea*, vol. 33, 2011, pp. 187-202.

58 Georges VALOIS, «El centenari de Karl Marx. L'error marxista», *La Revista*, núm. 65, 1 de juny 1918, pp. 179-181.

interpretació que es feia de Pierre-Joseph Proudhon com un legitimador de l'ordre. En el número següent, Josep Maria Tallada va subratllar que el pensador de Besançon «no es refereix per a res als propietaris actuals. En cap pàgina de sos escrits pot trobar-s'hi cap frase que permeti d'afirmar que la paraula propietari sigui equivalent a la de lladre».⁵⁹

En efecte, la defensa de la propietat era una preocupació axial d'uns sectors socials que percebien amb ansietat unes tensions socio-laborals que tenyien els carrers de sang.⁶⁰ En la ressenya de Josep Maria Junoy de *Le cheval de Troie* s'explicita magníficament quan presenta el binomi «ordre i progrès» com a «present únic remei i per l'avenir antorxa (sic) de la civilització».⁶¹ La proposta de Valois era atractiva perquè propugnava una entesa entre el capital i el treball sense «cap antagonisme entre les classes».⁶² L'experiència bèl·lica l'havia convençut que l'organització jeràrquica i d'interessos era la solució a les tensions intranacionals.⁶³ L'aposta intel·lectual de l'editor francès reverberà en un segment de la burgesia catalana àvida d'una regeneració antirevolucionària, però contingentment modernitzadora. En conseqüència, es va rebre de bon grat la idea que «els patrons no són ni burgesos ni capitalistes», sinó «treballadors, productors; són hòmens que, per virtut de llurs qualitats en l'organització del treball, en la distribució de les feines, en la repartició dels productes, són posats al cap del servei de la producció, fins a cert punt per una delegació tàcita de la col·lectivitat».⁶⁴ Amb aquesta categoria, Valois

59 J. M. TALLADA, «Proudhon i el començament del socialisme científic», *La Revista*, núm. 66, 16 de juny de 1918, 201-205, p. 205.

60 Sobre el pistolerisme, vegeu: Albert BALCELLS, *El pistolerisme: Barcelona (1917-1923)*, Barcelona, Pòrtic, 2009.

61 J. M. J., «Lletres i llibres. Nòtules», *La Veu de Catalunya*, 31 de gener de 1918, p. 7.

62 J.-V. F., «Les revistes. Ni individualisme, ni socialisme: sindicalisme», *La Revista*, núm. 82, 16 de febrer de 1919, p. 59.

63 Georges VALOIS, *D'un siècle à l'autre. Chronique d'une génération (1885-1920)*, París, Nouvelle Librairie Nationale, 1925, p. 266.

64 «Patrons», *La Revista*, núm. 89, 1 de juny de 1919, 154-155, p. 154.

volia excloure de l'esforç nacional els rendistes, els especuladors i la casta política, agents que considerava parasitaris dels béns nacionals. Una visió que connectava amb l'esperit que animà Enric Prat de la Riba quan blasmà «les classes passives i los gremis de polítics o colles de consumidors fetes a posta unes i altres per lligar entre les malles de sa tela d'aranya tota la riquesa del país».⁶⁵

Parafrasejant Valois, segons el qual «les creacions polítiques no segueixen sinó que precedeixen les creacions econòmiques» i «la qüestió social no és pròpiament una lluita de classes, sinó de partits»,⁶⁶ Jaume Bofill va condemnar «l'algidesa de la qüestió social, la preocupació econòmica, els defectes del parlamentarisme, cada dia més visibles i, a Espanya, la corrupció del sufragi i el considerar-se l'Estat extern al país». Tot i les diferències substancials entre la Tercera República i la monarquia borbònica, hi havia unes problemàtiques agermanades que s'incardinaven en una angúnia europea comuna davant de la modernitat i que es feia visible en el descrèdit del liberalisme vuitcentista i en la metafísica que l'havia sustentat.⁶⁷ Amb tot, existiren gradacions en la bel·ligerància de la condemna contra les abstraccions que havien conduït al règim parlamentari. Si bé no tots els catalanistes noucentistes foren contrarevolucionaris com el pensador francès, sí que es poden trobar connexions que porten a situar alguns noms del corrent en la nebulosa heteròclita de la «revolució conservadora».⁶⁸ La correlació més evident es troba en Eugeni d'Ors, que,

65 ENRIC PRAT DE LA RIBA, «La qüestió social i la qüestió política» (*La Renaixensa*, 1891), *Obra completa, 1887-1898*, edició d'A. BALCELLS i J. M. AINAUD, Proa-Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1998, p. 149.

66 J. BOFILL, «Dignitat de la política», *Emporió*, núm. 142, 6 de febrer de 1921, 1-2.

67 MANUEL PÉREZ NESPEREIRA, *La fallida del parlamentarisme: catalanisme i corporativisme (1900-1936)*, Catarroja, Editorial Afers, 2010, pp. 40-43.

68 La porositat del concepte ha portat a examinar-lo com un nou nacionalisme. Stefan BREUER, *Anatomie de la Révolution conservatrice*, París, Éd. Maison des Sciences de l'Homme, 1996 [1993], pp. 219-236.

molt atent a les sinèrgies que havien de desembocar en la fundació del Cercle Proudhon, constatà que «un Georges Sorel se troba avui ab un Charles Maurras per a dir: “Devem liquidar, contradir la obra de la Revolució”». ⁶⁹ No ha d'estranyar, doncs, que alguns futurs partidaris d'una via autoritària com era Joan Estelrich sentissin fretura pel «partit de la intel·ligència», el manifest que publicà *Le Figaro* el 1919 i en què «alguns escriptors francesos remarcables», entre els quals es trobava l'autor de *Le Père*, advocaven per posar l'esperit «al servei de la nació». ⁷⁰

«L'intellectualisation de l'effort» ⁷¹ era una reivindicació d'espiritualitat enfront d'una societat embriagada pel luxe. Partint de la «bienheureuse pauvreté» valoisiana, ⁷² Ramon Rucabado va emetre la mateixa confessió que havia fet Valois anys abans: «Detesto el segle passat perquè «era el segle del diner». La denúncia prenia una actitud de rebel·lia política clara: duia a advocar per «un estat social ben ordenat» que «ha de concedir, als qui el vulguin, el benefici de la pobresa. Em sembla que no serà pas l'Estat Sindicalista el qui resoldrà això, perquè ningú no hi té el dret de romandre enrera. El sistema lliberal abandonava els pobres. El Sindicalisme els agradeix». ⁷³ Alhora, els noucentistes trobaren en la *intelligence* maurrassiana un vector de

69 Xénius [Eugeni d'Ors], «Glosari. La Joventut italiana davant la revolució portuguesa», *La Veu de Catalunya*, 21 d'octubre de 1910, ed. vespre, p. 1. Amb tot, D'Ors s'oposà a l'*Action Française* durant la Gran Guerra a causa de la seva germanofília. Sobre les relacions intel·lectuals de D'Ors amb Valois o Maurras, vegeu: Maximiliano FUENTES CODERA, *Un viaje por los extremos. Eugenio d'Ors en la crisis del liberalismo*, Granada, Comares, 2017.

70 «El partit de la intel·ligència», *La Revista*, núm. 96, 16 de setembre de 1919, p. 288.

71 Georges VALOIS i Georges COQUELLE, *Le Point. Intelligence et production: la nouvelle organisation économique de la France*, París, Nouvelle Librairie Nationale, 1920, p. 138.

72 Títol del capítol 3 de Georges VALOIS, *D'un siècle...*, p. 97.

73 R. RUCABADO, «La pobra Pobresa», *La Veu de Catalunya*, 29 de desembre de 1926, ed. matí, p. 5. Rucabado fa part d'un dels grans equívocs del pensament de Valois després del 1918, el qual afectà també la interpretació que se'n feu a França: el de creure que la seva proposta obrerista, pel fet de ser corporativa, havia abandonat l'esperit sindical. «L'organisation nationale du travail», *L'Action française*, 17 de maig de 1918, p. 2.

realització nacional i de civilització que connectava amb el vitalisme creador orsià, per a qui l'ordre no implicava ni castració ni immobilitisme.⁷⁴ No en va, en ressenyar *D'un siècle à l'autre* (1921), el comentarista de *La Revista* va ressaltar, entre «els punts fonamentals de meditació», la reflexió sobre el desinterès intel·lectual de l'autor vers la societat.⁷⁵ La figura de l'intel·lectual compromès, no en el sentit zolià amb causes polítiques, sinó amb el bé nacional, com ho propugnaven els nacionalistes integrals francesos, s'entrellaçava amb les aspiracions d'un cenacle d'erudits que pretenien desplegar, mitjançant una perspectiva elitista, una «conquesta moral» sobre les masses.⁷⁶

Els cercles catòlics. La corporació i la fe

Del polièdric món catòlic, un dels sectors que va fer-se un ressò més prematur i profund de l'obra de Valois fou el de l'Acadèmia Calasància, fundada per l'escolapi Eduardo Llanas el 1888. L'entitat, seguidora de l'encíclica de Lleó XIII, professava un catolicisme antagònic a les posicions integristes, però també un desdeny incommensurable pel desordre capitalista. En consonància, la visió econòmica de postguerra de l'excombatent era aplaudida perquè «derrota soberanamente los principios marxistas y muchos de la escuela liberal». La rebuda de *L'Économie nouvelle* fou tan càlida que, fins i tot, el mensual lamentava que no hi hagués a Espanya «cerebros que cifren todo su ideal en el bien común, en despertar las fibras recónditas de la nación para que esta vibre de cara al progreso y a la perfección».⁷⁷

74 Jaume VALLCORBA PLANA, *Noucentisme, mediterraneisme i classicisme: apunts per a la història d'una estètica*, Barcelona, Quaderns Crema, 1994, p. 65.

75 «Cal esmentar», *La Revista*, núm. 153-154, 1 de febrer de 1922, p. 44.

76 ENRÍC UCCELAY DA CAL, *El imperialismo catalán: Prat de la Riba, Cambó, D'Ors y la conquista moral de España*, Barcelona, Edhasa, 2003.

77 G. H., «Selecta», *La Academia Calasancia*, núm. 738, 1 de setembre de 1920, p. 375.

Valois aportà «una reacció excelente contra las doctrinas de las escuelas liberales y una rectificación poderosa de la pretendida y consagrada ley de la oferta y la demanda».⁷⁸ Aquesta lloança entusiasta contrasta, val a dir, amb la relació tortuosa i adversa entre Valois i la major part de sensibilitats catòliques franceses, ja fossin liberals, socialcristianes o ultramuntanes.⁷⁹

No obstant les tibantors, Valois era un exponent paradigmàtic de la «represa catòlica» que esclatà a les acaballes del vuit-cents.⁸⁰ D'aquests esforços, els calasians se'n feren ressò, com ho proven els comentaris d'un article que havia publicat a *La Revue Universelle* en què exposava «el fracàs dels comunistes a Europa occidental i la manca d'intellectuals que renovellin llur ideologia» i «l'actuació dels catòlics en els afers socials».⁸¹ El judici sobre «une pensée catholique active»⁸² que se subratllava a l'article va ploure uns catòlics temorosos, des de principis de segle, de la fúria anticlerical. En bona mesura, els arguments valoisians tingueren força impacte en l'espai catòlic si es considera que la revista tradicionalista *Catalunya social* també els va rebre amb delit. Una part de l'article de *La Revue Universelle* va ser traduït i emprat com a portada. Un fragment, precisament, que tractava de l'experiència soviètica i en què s'afirmava que «el socialisme mort (sic) en el mateix moment que triomfa».⁸³

78 G. H., «Selecta», *La Academia Calasancia*, núm. 741, 1 de desembre de 1920, p. 491.

79 Georges VALOIS, «Préface. Le Dossier d'une querelle», de N. ARIÈS, *L'Économie politique et la Doctrine catholique. Les thèses de «L'Économie nouvelle». La Morale catholique et les Enseignements pontificaux*, París, Nouvelle Librairie Nationale, 1923, v-xv.

80 Vegeu: Richard GRIFFITHS, *The reactionary revolution: The Catholic revival in French literature, 1870-1914*, Londres, Constable, 1966. Una aproximació a les dinàmiques a Hervé SERRY, *Naissance de l'intellectuel catholique*, París, La Découverte, 2004, pp. 15-20.

81 R. C., «Selecta», *La Academia Calasancia*, núm. 748, 1 de juliol de 1921, p. 315.

82 Georges VALOIS, «La mort du socialisme et la renaissance catholique», *La Revue Universelle*, 15 de maig de 1921, p. 500.

83 Georges VALOIS, «La mort del socialisme», *La Catalunya social*, núm. 15, 6 d'agost de 1921, p. 1.

És interessant comprovar que els tradicionalistes catalans que provenien d'antics rangs carlins i implicats en l'Acció Social Popular també consideraven l'«anarquista convertit al catolicisme» un «dels homes erudits de la renaixença catòlica francesa». Tanmateix, es mostren pesarosos davant de la seva solució per a la reconstrucció europea que havia proposat a *La réforme économique et sociale* (1918). Per Josep Maria Gich i Pi, un dels comentaristes més vehements de l'obra de Valois, els homes de l'Action Française tenien una visió excessivament nacionalista: «França, mirant sempre a dins, no aixecant gaire els ulls per damunt les fronteres, no recordant-se més que dels seus morts, dels seus departaments devastats, de les seves finances descendentrades, corre el perill d'arribar en aquesta desviació de la seva gran força d'esperit col·lectiu». Si bé estava d'acord amb el fet que l'èxit de la represa «no està en el pom de l'espasa, sinó en el cap i en el cor de cadascú», considerava que el procedir encertat era refer el continent, on la «França no'n (sic) serà una excepció», i no a la inversa.⁸⁴

Tanmateix, la discrepància sobre geopolítica no implicava una esmena a la totalitat, sinó un matís. Gich i Pi es mostrava encantat amb com enfocaven la qüestió social. Els *ligueurs*, amb Valois com a un dels seus puntals teòrics, eren «la França antitètica d'aquella França dels drets de l'home, de les constitucions, de les lleis de separació, d'aquella França jacobina que amb tant horror miraven els nostres pares».⁸⁵ Amb gran entusiasme, observava els avenços de la CIPF com una plataforma ideal «de les modalitats noves de l'organització del treball». Davant de la dicotomia entre el soviètic o un cap, el director del setmanari es decantava per la segona via. El catòlic tarragoní

84 J. M. GICH, «Idees i fets. Europa i l'esperit francès», *La Catalunya social*, núm. 44, 25 de febrer de 1922, p. 8.

85 Aquesta observació no és més que una continuació del que durant la Gran Guerra, sota l'auspici de la Unió Sagrada, els catòlics observaren amb delit: «Que la Acción Francesa es la levadura de una nueva Francia». «Francia y la guerra», *El Restaurador. Diario de propaganda católico-social y de avisos*, 7 de setembre de 1915, p. 1.

també era partidari que «el quefe (sic) obtingui l'adhesió intel·lectual de tots els qui amb ell deuen col·laborar». Era una concepció meritocràtica en què el cap no apareixia com un tirà, sinó com un «quefe (sic) impositat», com un dirigent acceptat pel «seu grau de tècnica i de finor social». ⁸⁶ Val la pena fer un incís, perquè aquesta teorització que el corporativista català celebra dels escrits de Coquelle no era més que una prolongació de la «filosofia de l'autoritat» que Valois, el seu company a la CIPF, havia esbossat primigèniament en *L'Homme qui vient* just al moment d'abraçar la contrarevolució. ⁸⁷

En una societat devastada per la lluita de classes, el biaix interpretatiu sorelià i valoisà de la violència es prenia com un estímul perquè contenia «trossos de veritats». Segons els corporativistes catòlics, «Georges Sorel no era pas un antireligiós fanàtic: al contrari, era un home tocant al catolicisme». «La violència que convé al món degradat per la mollesa i l'egoisme sensual, la violència que pot i ha de salvar la societat ensopida i desmoralitza», no era la flama revolucionària. Més aviat, era «d'una part l'*ascési cristiana*, la violència sense la qual el Regne de Déu (*vim partitur*) no es guanya, i d'altra part l'energia, la santa fermesa de l'autoritat cristiana pública». L'ur sorelisme, com el de Valois –a qui situaven com a amic i deixeble–, era una interpretació pel tamís del leplayisme, cosa que, no s'ha d'oblidar, influí notablement en el sindicalista revolucionari. ⁸⁸ Barcelona no era sols la capital revolucionària, també tenia la primacia de «les iniciatives de defensa material (Federació Patronal, Sometent, Sindicat Lliure)». Alhora, a partir de la traducció al francès de l'obra de Pietro Gorgolini que publicà i prologà, Valois va esdevenir un dels

⁸⁶ Josep M. GICH, «Idees i fets. El quefe i el soviè», *La Catalunya social*, núm. 58, 3 de juny de 1922, p. 3.

⁸⁷ Georges VALOIS, *L'Homme qui...*, p. 37.

⁸⁸ R. RUCABADO, «Jordi Sorel», *La Catalunya social*, núm. 73, 16 de setembre de 1922, pp. 5-7.

difusors de les idees feixistes a Catalunya. Gich i Pi es basà extensament en els seus judicis anticonservadors quan afirmà que «la defensa dels interessos no engendra mai l'heroisme» per atacar «els patriotes d'ofici». ⁸⁹ En una conjuntura en què «la defensa moral, la restauració dels valors espirituals», es percebia com una necessitat, ⁹⁰ s'entén la curiositat que va despertar el feixisme en uns sectors espirituals i culturals a la recerca d'una estabilitat sociocomunitària davant dels desajustos provocats per la industrialització. ⁹¹

Un contrapunt. El catalanisme republicà i socialitzant

En el clima de polarització a què va obligar la Gran Guerra, els catalanistes d'esquerres no divergiren dels seus rivals lligaires en la presa de partit pels aliats i per la fascinació pel wilsonisme. ⁹² En conseqüència, malgrat les diferències polítiques i ideològiques abismals, acabaren per donar suport a la mateixa trinxera que l'AF. ⁹³ És en aquesta tessitura que *Ibèria*, setmanari que va néixer amb l'esperit de situar Catalunya en el mapa europeu i perfilar-ne la posició en el futur, ⁹⁴ va difondre l'homenatge que *Le Feu*, aquella revista «tan ami-

89 Josep M. GICH, «Idees i fets. “Le fascisme” de Gorgolini», *La Catalunya Social*, núm. 97, 3 de març de 1923, p. 8.

90 «La Acció Social Catalana», *Diario de Gerona*, 4 de maig de 1921, p. 1.

91 Vegeu Paul MISNER, *Social Catholicism in Europe: From the Onset of Industrialization to the First World War*, Nova York, Crossroad, 1991.

92 Sobre l'activitat d'Expansió Catalana a París de la mà de Joan Estelrich, vegeu: Xosé Manoel NÚÑEZ SEIXAS, *Internacionalitzant el nacionalisme. El catalanisme polític i la qüestió de les minories nacionals a Europa (1914-1936)*, Catarroja-València, Afers, 2010, pp. 84-89.

93 Vegeu Maximiliano FUENTES CODERA, *España en la Primera Guerra Mundial: Una movilización cultural*, Madrid, Akal, 2014.

94 Joan Safont, «Quan érem aliadòfils. La revista “Iberia” i la seva influència en la premsa, la política i la cultura catalanes». *L'Avenç: Revista d'història i cultura*, 380, 2012, pp. 40-45.

ga de Catalunya»,⁹⁵ havia fet a Charles Maurras i en què Georges Valois havia participat amb un breu escrit. L'aliadofília i, més precisament, la francofília, serveixen de fil conductor per comprendre la recepció de les idees de Valois en el camp catalanista més progressista. En *Les valors ideals de la guerra* (1916), Antoni Rovira i Virgili ja havia fet gala de conèixer les anàlisis de Maurras sobre els «problemes polítics i espirituals dels nostres dies».⁹⁶ Tanmateix, si bé era conscient dels mals contemporanis i partia d'una visió nacionalista en l'anàlisi dels problemes sociopolítics, el tarragoní assumia que la nació tenia uns orígens revolucionaris i, per tant, era inseparable de l'empelt liberal-democràtic.⁹⁷ És enmig del diàleg escèptic amb la lliga francesa que s'ha d'inserir la rebuda de l'obra valoisiana per part de Josep Maria Junoy a les pàgines de *La Publicidad*. Potser per compartir una trajectòria intel·lectual igual de sotragada i extrema,⁹⁸ el poeta avantguardista va sentir-se encisat per *Le Père*. La lectura que en feu era que «Georges Valois aborda el tema de la paternidad de una manera, podríamos decir, nietzscheana y cristiana a un tiempo». L'atracció estètica del que podia sentir per alguns postulats maurrassians els trobà reflectits en el fet que «la energía es el eje de su ideología».⁹⁹

Des d'un angle que dista molt del respecte, el setmanari *L'Estevet*, fundat per Manuel Carrasco i Formiguera, és representatiu de la rebuda dels plantejaments de Valois en el camp catalanista progressista. En una entrevista fictícia amb el dirigent reialista, la fulla satírica feia gala d'uns coneixements, si bé potser una mica superficials en

95 Francisco CARBONELL, «De Francia», *Iberia*, núm. 164, 8 de juny de 1918, pp. 12-13.

96 Antoni ROVIRA i VIRGILI, *Les valors ideals de la guerra*, Barcelona, Societat Catalana d'Edicions, 1916, p. 47.

97 Antoni ROVIRA i VIRGILI, *El nacionalisme*, Barcelona, Minerva, 1916, pp. 36-38.

98 Jaume VALLCORBA PLANA, «Sobre l'evolució ideològica de Josep Maria Junoy (1906-1939)», *Els Marges*, núm. 13, 1978, pp. 33-44.

99 José María JUNOY, «De la vida y de los libros. Razón y sentimiento de la paternidad», *La Publicidad*, 16 de maig de 1922, p. 1.

tant que material per ridiculitzar, força acurats sobre els planteigs de l'autor de *L'Économie nouvelle*. Davant d'asseveracions com que «el sistema capitalista que ha regentat l'economia durant més d'un segle és una cosa moribunda...», que «el poble francès ha après a força de lluitar l'absurditat (sic) del vell sistema militar i social...», que «l'un comanda, l'altre obeeix! Uns i altres són units sobre de les lleis del comandament; la realització d'una mateixa obra», que «la victòria és la que ordena els actes dels francesos! És ella la que ens infla el cor i ens condueix a la conquesta de l'avenir, ella ordenarà les nostres creacions...», l'entrevistador es mostrava esparverat de les solucions del que irònicament titllà, amb mala fe, de «l'ELIXIR DE LA VICTÒRIA». De fet, el malnom no estava gaire allunyat del que uns anys més endavant Valois mateix formulà com a «l'esprit de la Victoire».¹⁰⁰ Aleshores, la idea ja s'anava perfilant i *L'Estevet* es mostrava bon coneixedor del que es coïa a la CIPF, com ho testimonia aquest fragment burlesc:

Amb què conteu, els del vostre partit per aglutinar, en aquest vast pla econòmic, a totes les esferes socials per sobre del sentiment, dialitzador de classe?

Valois, després del moment de titubeix em diu, després de pregar-me que quedi entre nosaltres:

—La formula econòmica és la paraula Pàtria, al costal de la qual s'hi ajuntarà tothom. La Pàtria —diu— és superior a la privança. Ell si enlaira i en l'altura uneix, però la Pàtria uneix de terra estant. Per xò no solts parlem sempre de la *Pàtria* i de la *Victòria* i de la lluita com si es tractés d'un futur perill.

Amb molta reserva ens diu l'economista de l'*Action Française*:

—Li donaré la fórmula de la *aglutinació*:

LICOR «PÀTRIA». Elixir estomacal de la post-guerra.¹⁰¹

¹⁰⁰ Georges VALOIS, *L'esprit de la Victoire*, París, Nouvelle Librairie Nationale, 1925.

¹⁰¹ Abel, «Crònica de París», *L'Estevet. Setmanari nacionalista popular*, 7 d'octubre de 1921, pp. 2-3.

El capteniment antagònic dels catalanistes d'esquerra era l'expressió pràctica del que Josep Pla ja havia advertit; que «el nostre interès està al cantó oposat a l'Action Française». En tant que catalanistes, «no ens pot interessar, diem, a més a més, aquest contacte ni com una experiència subjectiva». ¹⁰² L'equip del setmanari es posicionava a l'extrem oposat dels nacionalistes integrals perquè es mostaven convençuts que «les esquerres són les que tenen el deure de dignificar Catalunya». El desvetllament del Rosselló a l'altra banda dels Pirineus situava la «França estomacal de Maurras, de Daudet, de Valois» en una posició oposada als interessos d'una «Catalunya esquerrana, lliberal». ¹⁰³ És des d'aquesta premissa que s'ha d'analitzar l'actitud que els homes d'Acció Catalana, malgrat l'influx més que perceptible, encara que fos des d'un àmbit cultural, ¹⁰⁴ van prendre respecte tant dels reialistes com de Valois. ¹⁰⁵

Quant a l'equip de *La Publicitat*, diari capdavanter del catalanisme republicà d'esquerres, seguí amb atenció al trencament de l'editor amb la lliga i «la preparació d'un moviment feixista a França». «La qüestió del feixisme francès», comentà, «ha motivat que Georges Valois se separés del grup orleanista. Ara, l'autor de "L'Économie Nouvelle" accepta, dintre la seva nova concepció feixista, el règim

¹⁰² Josep PLA, «La crisi d'autoritat a Catalunya i l'hora d'Action Française», *Revista de Catalunya*, núm. 1, juliol del 1924, p. 19. També se'n serví per atacar la política de Cambó com una tàctica errònia de submissió política, equivalent a la de la burgesia francesa amb la Ruhr. ÍD., «Catalanisme i burgesia», *Revista de Catalunya*, núm. 2, agost del 1924, pp. 133-135.

¹⁰³ Abel, «Crònica de París», *L'Estevet. Setmanari nacionalista popular*, 25 de novembre de 1921, p. 2.

¹⁰⁴ Manuel CARBONELL, «Introducció», *Obres completes de J.-V. Foix*, vol. 3. *Articles i assaigs polítics*, Barcelona, Edicions 62, 1985, p. 12.

¹⁰⁵ Destaca el ressò que va fer-se dels rumors en què s'explicava que havien assassinat el líder de les camises blaves amb dues bales quan estava al seu despatx. Vegeu: «L'agressió a Georges Valois: una visita que es confon amb un atemptat», *La Publicitat*, 7 de gener de 1926, p. 2.

republicà». ¹⁰⁶ El diari es va fer ressò del boicot dels *ligueurs* a l'acte de fundació del Feix universitari i transcriví les paraules del dirigent feixista a *Le Nouveau Siècle*, òrgan de les camises blaves, el qual acusà Maurras i la seva tropa d'atacar els patriotes per comptes dels enemics de la nació. ¹⁰⁷ Si bé «la lluita entre orleanistes i feixistes, que ve a ésser una guerra civil dins la dreta, esdevé interessant», es resumia a «una qüestió de gelosia», ja que *Le Nouveau Siècle* «supera en informació, presentació i varietat de lectura». Hi ha, doncs, una pugna per veure «quin dels dos grups és el que aconsegueix en definitiva l'arriscat paper de salvador de França», en una conjuntura en què els nacionalistes francesos «han de sentir una certa humiliació en veure que el Feix francès està calcat, en moltes coses, sobre el Feix italià». ¹⁰⁸ La germanor contingent es va fer palesa en la qüestió alsaciana. A Colmar, «aquests dos elements que a París i en altres indrets de França s'esbatussen i s'insulten baixament cada dia, s'han posat d'acord» contra la reivindicació dels autonomistes. La violència desplegada va posar de manifest que, malgrat que ambdues formacions d'extrema dreta es presentaven com a «regionalistes i federalistes i felibristes», ¹⁰⁹ hi havia un abisme entre llurs idees i les del nacionalisme català progressista.

Un balanç. Georges Valois, una presència específica

Dos mesos després del triomf del bàndol sollevant, Pere Gual Villalbí, qui fou secretari de Foment del Treball Nacional i membre de l'As-

¹⁰⁶ «Camises blaves», *La Publicitat*, 1 de desembre de 1925, p. 1.

¹⁰⁷ «Realistes contra feixistes», *La Publicitat*, 17 de desembre de 1925, p. 1.

¹⁰⁸ «La guerra de París», *La Publicitat*, 18 de desembre de 1925, p. 1. Eugen Weber, *Action Française: Royalism and Reaction in Twentieth Century France*, Stanford, Stanford University Press, 1962, p. 207.

¹⁰⁹ «Les escenes de Colmar», *La Publicitat*, 29 d'agost de 1926, p. 1.

semblea Nacional Consultiva de la dictadura de Primo de Rivera, recordà en la rebatejada *La Vanguardia Española* que «fue Georges Valois, en su libro *Un nouvel âge de l'humanité* (1929) quien empleó la denominación de «sindicatos verticales», al exponer su proyecto de organización, según el cual la República pasaría a ser a modo de una federación de sindicatos». L'economista assenyalava el pensament de l'autor francès com una «norma» que podia utilitzar-se per l'organització economicosocial i l'estructura política del nou règim dictatorial:

El «sindicalismo vertical» de Valois, reúne, como es consiguiente, las profesiones —empresarios, obreros y técnicos— que para cada rama de la producción van desde las que se emplean en la obtención de la materia, en la base, pasando por las transformaciones intermedias, en el centro, y en la cumbre rematadas con las correspondientes a la fabricación del producto final.¹¹⁰

No deixa de ser irònic que es prengué com a referent a l'hora de bastir un estat antiliberal una obra que certificava, en l'itinerari del seu autor, l'abandó de l'espai contrarevolucionari que emprengué el 1928;¹¹¹ una dimissió que el dugué a repensar-se dins del camp inclit i heterogeni del sindicalisme revolucionari i que el conduí als marges més insignificants de l'extrema esquerra. El 1925, veus dins del catalanisme d'esquerres ja vaticinaren un final amarg a «un home inquiet» —que no «és sempre un home d'acció»— fora de la lliga, perquè «no és un pensador ni un escriptor de primer rengle» i s'havia envoltat «de gent més aviat mediocre» en el *Faisceau*.¹¹² L'isolament que va

110 Pedro GUAL VILLALBÍ, «La nueva organización social-económica», *La Vanguardia Española*, 11 de juny de 1939, p. 3.

111 Georges VALOIS, *L'Homme contre...*, pp. 328-333.

112 «La guerra de París», *La Publicitat*, 18 de desembre de 1925, p. 1.

patir a França, visible en l'ostracisme dins del camp de l'esquerra al qual volia adscriure's, s'aprecia a Catalunya sota la forma de desencaixament. A l'alçada del 1930, la «filosofia del *Chef*» encara constituïa un puntal per uns sectors conservadors,¹¹³ però el seu nom començà a aparèixer com el d'un crític del feixisme.¹¹⁴ Arran de *La Guerre ou la révolution* (1935), va aparèixer com un teòric pacifista que propugnava «l'establiment del Dret nou, que consisteix en negar als Estats el dret de fer la guerra» i l'abandonament de la sobirania, «un predicat de l'Estat guerrer».¹¹⁵ Si bé el caràcter antimodern del seu pensament permetia una certa flexibilitat interpretativa, el desplaçament cap a l'esquerra política en una conjuntura d'auge dels projectes contrarevolucionaris comportà que se'l deixés de considerar una autoritat significativa i que es convertís en una referència difuminada, desproveïda de contingència històrica.¹¹⁶

Tampoc els plantejaments anteriors a la guerra semblen haver trobar un canal idoni pel qual circular. Una absència que pot sorprendre si es té en compte l'interès per la Setmana Tràgica i que, com bé assenyala Josep Maria López-Picó en ressenyar *D'un siècle à l'autre*, «les converses filosòfiques, socials i científiques d'aquells doctrinaris» amb qui Valois va conviure del 1897 al 1900 «també a Catalunya tingueren ressò».¹¹⁷ De fet, la seva obra social no va difondre's

113 R. RUCABADO, «Filosofia social de Don M. Raventós», *Catalunya social*, núm. 449, 25 de gener de 1930, p. 65.

114 «Libris y revistas. *Finances italiennes* de Georges Valois», *La Vanguardia*, 24 de juliol de 1930, p. 10.

115 «Conferència del catedràtic senyor Quero. "La justícia internacional"», *La Humanitat*, 12 de maig de 1935, p. 6.

116 Tot i reconèixer-lo com a «insigne economista francès», se'l cità per atacar la liberalització del mercat sense la càrrega crítica a la modernitat. «Liberalización», *La Vanguardia Española*, 17 d'octubre de 1968, p. 1.

117 J. M. LÓPEZ-PICÓ, «Una convalescència de la fi de segle», *Revista de Poesia*, març 1925, p. 74.

fins a partir de la conflagració.¹¹⁸ La qüestió, però, és comprensible: l'aproximació obrerista primigènia s'incardinava en una dinàmica nacional molt concreta que trobava la raó de ser en el desencís dels sectors revolucionaris amb la política *dreyfusarde*.¹¹⁹ Llevat de l'excepció remarcable d'Itàlia, on les capçaleres nacionalistes com *La Voce* o *Il Marzocco* van divulgar els treballs primerencs,¹²⁰ Valois era aleshores un desconegut. D'aquesta manera, d'una dilatada carrera intel·lectual, els anys en què el seu pensament va difondre's es restringeixen al decenni que abraça la fi de la Gran Guerra a la separació amb l'AF. Una cronologia que no és trivial, sinó que fa part de l'etapa d'auge de la cultura política contrarevolucionària, el període en què els vasos diletants entre inconformistes i conservadors van ser més eixamplats, uns anys en què l'impulsor de la CIPF va saber intuir amb encert el curs dels esdeveniments.¹²¹

En el cas català, aquest lapse temporal de plenitud va correspondre's al d'una conjuntura particularment susceptible a l'acolliment de les seves tesis de postguerra. El seu ascendent va ser transversal i global, en el sentit que va penetrar tant en tradicions polítiques hegemòniques a Catalunya com en posicions i cultures polítiques més laminars. Des de la incipient cultura política contrarevolucionària que s'arremolinava al voltant del maurisme fins als noucentistes, passant pels catòlics socials, les idees de l'economista i excombatent fo-

118 Manuel REVENTÓS, *Els moviments socials a Barcelona durant el segle XIX*, pròleg de P. GABRIEL, Barcelona, Crítica, 1987 [1925], p. 165.

119 El cas de Georges Sorel és paral·lel: Michel PRAT «Georges Sorel ou le décomposition du dreyfusisme», dins M. LEYMARIE (ed.), *La postérité de l'Affaire Dreyfus*, prefaci d'A. PROST i conclusions de S. BERSTEIN, Villeneuve-d'Ascq, Presses Universitaires du Septentrion, 1998, pp. 15-31.

120 Michela NACCI, «La réception de Georges Valois dans le nationalisme italien du début du XXe siècle», dins O. DARD (ed.) *Georges Valois...*, 185-203.

121 Aquest és un aspecte que es vol subratllar en Joan PUBILL BRUGUÉS, *Mort a la modernitat. La trajectòria inconformista de Georges Valois: de la crisi finisecular al feixisme, 1878-1928*, Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona, 2020, pp. 445-468.

ren comentades i rebudes amb profusió. Fins i tot fou present en les anàlisis de sectors a les antípodes ideològiques del que defensava, com ara els catalanistes d'esquerra. Una difusió que evidencia l'anomenada i l'ascendent del personatge en una Europa d'entreguerres en construcció i reconstrucció. D'aquesta manera, entre els anys 1918 i 1928, les seves proposicions foren un aixopluc per a l'ampli ventall de la dreta a Catalunya, des del centre fins a la contrarevolució. Amb tot, la seva presència va ser circumstancial, en la mesura que va estar intrínsecament lligada a unes necessitats d'urgència d'una societat que, en paraules de Francisco J. Romero Salvadó, es trobava immersa en un còctel explosiu.¹²² A partir del viratge cap a l'esquerra, precisament quan l'experiència feixista que havia preconitzat havia esdevingut una opció veritable, deixà de ser un far per a un espai politicocultural que tingué nous espills on emmirallar-se. Unes circumstàncies històriques que el relegaren als llimbs.

122 Francisco J. ROMERO SALVADÓ, «“Si Vis Pacem Para Bellum”. The Catalan Employers' Dirty War, 1919-1923», en F. J. ROMERO SALVADÓ i A. SMITH (dirs.), *The Agony of Spanish Liberalism: From Revolution to Dictatorship. 1916-1923*, Nova York, Macmillan, 2010, pp. 175-176.

Copyright © 2021. Aquesta obra està subjecta a una llicència de Creative Commons mitjançant la qual qualsevol explotació n'haurà de reconèixer els autors, citats a la referència que apareix a l'inici del document.